

РОЗВИТОК ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Необхідність розвитку пізнавальних інтересів як обов'язкової передумови ефективного навчання знайшла всебічне обґрунтування в педагогічній спадщині минулого. Так, давньоримський педагог М. Ф. Квінтіліан вважав, що на початковому етапі скілького навчання необхідно, насамперед, викликати в дитини інтерес до занять, не вимагаючи від неї повної старанності. З цією метою він рекомендував застосовувати ігрову діяльність, прохання, похвалу та інші засоби заохочення. Першочергове значення розвитку інтересу до знань для досягнення успіхів у навчанні розкривається в романі Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» [5, с. 74]. На думку М. Монтеня, важливим завданням розумового розвитку дитини є прищеплення їй шляхетної допитливості. Поступово прагнення дитини до пізнання має поширюватися на весь оточуючий світ [4, с. 199].

Я.А. Коменський був переконаний, що навчання має розпочинатися «лише в тому випадку, якщо в учня в достатній мірі був пробуджений смак до нього» [2, с. 536]. В «Аналітичній дидактиці» він формулює цю думку як категоричну вимогу до організації навчального процесу: **«Потрібна радість, щоб не укралася огида або відраза – смерть учіння, а щоб душа заохочувалася задоволенням і підтримувалася в дії»** [2, с. 528]. Аналогічні вимоги до пізнавальної діяльності дитини, методів її розумового розвитку відстоювали Дж. Локк і Ж.-Ж. Руссо.

Отже, пізнавальні інтереси учнів у навчальному процесі мають розвиватися випереджуваними темпами. Відсутність інтересу – «смерть навчання» – слід визнати глибокою дидактичною занедбаністю учнів. Такі учні, будучи не спроможними засвоювати навчальний матеріал, займаються на уроках сторонніми справами або навмисно заважають роботі вчителя і всього класу. Непоодинокі випадки, коли негативна поведінка окремих інтелектуально пасивних учнів зводить нанівець урок за уроком.

Випереджуваний розвиток пізнавальних інтересів, виховання стійкого бажання навчатися має важливе значення як для учнів, так і для вчителів. При такому ставленні школярів до навчання значно полегшується і прискорюється процес засвоєння знань, що підтверджується експериментальними дослідженнями Л.С. Славіної. Працюючи з невідстаючими учнями молодших класів, вона створювала для них цікаві ситуації, до яких приєднувала ігрову діяльність, елементи змагання. Несподівано для вчителів під впливом таких ситуацій значно зростала пізнавальна активність учнів, вони ставали уважними, зосередженими, кмітливими, виконували завдання, які раніше були для них непосильними [7, с. 295].

Під впливом пізнавального інтересу навчання набуває для учнів, за висловом відомого психолога О.М. Леонтєва «особливий особистісний смисл», а тому стає непорівняно більш плідним. Дослідженнями Г.І. Шукіної та інших науковців встановлено, що *психологічна структура пізнавального інтересу становить собою своєрідний сплав емоційних, інтелектуальних і вольових процесів* [7, с. 297].

У тому, що інтерес раніше за все відчувається учнем, він *наближується до емоційної сфери учня і збагачує її*. Оволодіваючи новими знаннями, заглиблюючись у пізнавальну діяльність, учень відчуває особливе, інколи незвично сильне почуття інтелектуальної радості. При цьому під впливом пізнавального інтересу виникає цілий комплекс інтелектуальних, моральних і естетичних почуттів. За образним висловом психологів, цікавий для особистості предмет ніби «зігрівається теплом інтересу». Інтерес також значно активізує *інтелектуальні процеси і сприяє їх розвитку*. Прагнення глибоко зрозуміти предмет інтересу може викликати нескінчений потік питань; пошук відповідей на ці питання активізує мислення, увагу, спостережливість, мнемонічні процеси. *До психологічної структури інтересу входять і вольові процеси*. Це зумовлюється тим, що пізнавальний інтерес спрямовується «не тільки на процес пізнання, але й на результат його, а це завжди пов'язане із прагненням до цілі, з реалізацією її, подоланням трудно-

щів, з вольвою напругою і зусиллям. Пізнавальний інтерес – не ворог вольового зусилля, а вірний його союзник» [7, с. 295-297].

На превеликий жаль, розвитку пізнавальних інтересів учнів не надається належної уваги у практичній діяльності учителів загальноосвітніх навчальних закладів. Під час пропедевтичної практики нам довелося спостерігати, як часто розсіюється увага учнів на уроках, як вони відволікаються і відволікають інших від виконання навчальних завдань, від сприйняття нового навчального матеріалу, від роздумів над питаннями, які ставить учитель. Нас, як майбутніх учителів української мови і літератури, особливо турбує недостатній рівень інтересу до читання творів художньої літератури.

На нашу думку, для піднесення рівня професійної підготовки вчителя в контексті проблеми розвитку пізнавальних інтересів учнів необхідно спиратися на концепцію особистісно орієнтованого виховання, котра знайшла обґрунтування в дослідженнях сучасного українського психолога І. Беха [1]. Основу цієї концепції становлять такі важливі поняття, як особистісний смисл, смислові утворення, особистісні цінності, внутрішня позиція особистості.

„Особистісний смисл” явищ, предметів, культурних цінностей, наукових положень, психологічних надбань людини – це характеристика, якої вони набувають у результаті їх представленості суб'єкту. „Механізмом безпосередньої презентації суб'єкту особистісного смислу відображуваних ним об'єктів, явищ, цілісних ситуацій” є емоції [1, с. 9]. „Смислові утворення” виникають як результат поєднання особистісного (тобто емоційно-безпосереднього) смислу і його об'єктивованої (вербалізованої) форми. „Смислове утворення, тим самим, являє собою сплав інтелектуальних і емоційних процесів, тобто у термінах Л.С. Виготського – єдність афекту та інтелекту [1, с. 10]. „Особистісні цінності” – це узагальнені самовартісні смислові утворення особистості. Усвідомлені смислові утворення різного рівня узагальненості становлять ціннісну систему особистості [1, с. 8]. „Внутрішня позиція особистості” – це вираження сукупної характеристики системи внутрішніх факторів (властивостей, інтересів, потреб, прагнень), яка, заломлюючи і опосередковуючи впливи середовища, стає безпосередньою рушійною силою розвитку в людини нових психічних якостей [1, с. 16].

У реалізації особистісно орієнтованого підходу до учнів ми надаємо важливої ролі організації самостійного читання учнями творів художньої і науково-популярної літератури. Численні факти з життя видатних людей, свідчать про те, що самостійне читання може стати провідним фактором самовиховання, самоосвіти і професійного самовизначення особистості. Яскравими прикладами впливу книги на становлення особистості насичені, зокрема, біографії таких видатних вчених, письменників, як А. Ампер, В. Вернадський, Є. Патон, Г. Сковорода, М. Фарадей, І. Франко та багатьох інших.

Проведене в 1978/79 н. р. опитування школярів констатувало відчутні досягнення педагогічних колективів шкіл і співробітників бібліотек в організації самостійного читання учнів середніх і старших класів [6, с. 29]. Було встановлено, зокрема, що 76% учнів є читачами шкільних та інших бібліотек; 53% – читають поза програмою класичну літературу; 76% – читають додаткову літературу з навчальних предметів; 17% – читають науково-популярну і наукову літературу [6, с. 29].

На жаль, з того часу послабилася увага дослідників до проблеми виховання в школярів інтересу до книги, що, поряд з іншими причинами, призвело до значного погіршення стану самостійного читання школярів. Велика кількість дітей молодшого, середнього і старшого віку віддають свій вільний час переважно комп'ютерним іграм, перегляду телевізійних програм і відеофільмів, що створює великі перешкоди на шляху школярів до книги. Негативно впливають на читацьку активність школярів і деякі особливості організації навчання у гімназіях, ліцєях та інших навчальних закладах нового типу. Поглиблене вивчення окремих предметів супроводжується значним збільшенням навчальних навантажень учнів. У шкільні розклади всупереч вимогам фізіологів та гігієністів увійшли сьомі уроки [3, с. 288].

Під час педагогічної практики ми проводили вивчення читацьких інтересів учнів. Виходячи з результатів проведеного таким чином діагностування інтересів, ми розробили списки літератури, рекомендованої учням для індивідуального читання, орієнту-

ючись насамперед на наявність потрібних книг у шкільній бібліотеці. На початковому етапі організації самостійного особистісно зорієнтованого читання ми надаємо перевагу художній літературі і тим книгам, які за своїм літературним стилем наближуються до художньої та публіцистичної літератури. Зокрема, такий стиль мають книги про життя і діяльність видатних людей; ці книги вчать школярів глибоко замислюватися над вибором професії. Робота з розвитку читацьких інтересів учнів буде продовжена нами на наступних етапах педагогічної практики.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех -- К.: ІЗІН, 1998, -- 204 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. - Т. 1 / Я.А. Коменский / Под ред. А.И. Пискунова. — М.: Педагогика, 1982. – 656 с.
3. Лутфуллин В. С. Теоретико-методичні засади усунення навчальних перевантажень учнів / В.С. Лутфуллин // Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2011. – 336 с.
4. Монтень М. Опыты: В 2-х кн. - Книга 1 / М. Монтень – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1958. – 527 с.
5. Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюель / Ф. Рабле // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Сост. и авт. ввводных статей проф. А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1971.— С. 72-78.
6. Чирва А. Н. Книга в твоих руках / А. Н. Чирва -- М. : Просвещение, 1984. -- 144 с.
7. Шукина Г. И. Формирование познавательных интересов / Г. И. Шукина // Педагогика / Под общ. ред. Г. И. Шукиной, Е. Я. Голанта, К. Д. Радиной. -- М. : Просвещение, 1966. -- 352 с.

Ольга Солод

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

*“Розпізнати, виявити, розкрити, випестити, виховати
в кожному учневі його неповторно-індивідуальний талант –
значить підняти особистість
на високий рівень розквіту людської гідності”.*

В. О. Сухомлинський

Розбудова суверенної української держави, реалізація національної програми «Освіта. Україна ХХІ ст.» вимагало нових орієнтацій та цінностей в розвитку освіти. Започаткована система, базована на інноваційній педагогічній діяльності, зумовила необхідність розуміти учня саме як індивідуальну дійсність, індивідуальну можливість. Інноваційна педагогічна діяльність – особливий вид творчої діяльності, який спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, що виявляється не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у перетворенні його відповідності з особистими і суспільними потребами та інтересами [1].

Зануримось трішки в освітянську царину колишнього СРСР, до складу якого входила і Україна та звернемо увагу на орієнтації тогочасної освіти, в чому ж виявляється сьогодні інновація індивідуального підходу до дитини в контексті особистісно зорієнтованого навчання.

Філософією визнано, що будь-яка нова соціально-економічна система поступово здійснює свій вплив на розвиток науки та культури. Так і система підходів до виховання та навчання молодого покоління була підпорядкована політико-ідеологічній лінії єдиної і правлячої комуністичної партії. Клас дітей розглядався як єдине ціле і виховувався заідеологізовано в старих марксистсько-ленінських постулатах. Не враховувалися ані вікові особливості дитини, ані будь-які внутрішні переживання, її індивідуальні здібності, можливості, бажання, особистий досвід. Виділятися серед інших, мати свою унікальну думку не розглядалося в позитивному сьйві. Проте, незважаючи на суворі обмеження влади, були люди, що намагалися зосередити увагу на особистості дитини, сприяти її всебічному розвитку, а не стригти всіх під один гребінець, нехтуючи неповторністю кожної дитини.